

дисонансність його духовного лику пересічним культурним цінностям: “Прийшов Христос, як у пустелю: / Не розп’яли... / Посміялися з нього”, “Христа по спині поплескали ніжно, чесно, / Питаючи — за тих він, а чи за тих...” Ісус у ліричному потрактуванні Ігоря Павлюка — це месія-страдник, месія-одинак, приречений на споконвічне вивищення над людством, що, рухаючись до нього як до символу правди й любові, так і лишається у стані руху, стані дороги до нього.

Ліричного оповідача не задовольняють більш-менш традиційні схеми у потрактуванні Христової долі, Божого Промислу, і він зосереджує погляд на нових, позначених якщо не схизмою, то вільнодумством, прагненням виокремити та увиразнити менш типові або й атипові колізії, пов’язані з поетичними образами Ісуса, Всевишнього: “Вона хотіла сина від Христа”, “Наш Бог живе у церкві, як в тюрмі”, “Випадок — псевдо Бога — / Нас кидає під трамвай”, “І плач Богоматері на Суді, / Христос, що забув молитву...”, “...І скучно так, / Немовби вже Бога бачив”, “Бути Божим — / Значить / Нічим”. Схизматик думки живе у свідомості-уявленні Павлюкового персонажа, який і в цій площині проривається до бунту. Бунтівні інтонації постають і в рядку “Там на брудершафт Христос із Перуном п’ють”, де, осучаснюючи лик Христа, поет вочевидь інтерпретує його в річищі спорідненості з одним із символів поганської міфології. Христос якщо не “українізується”, то принаймні “слов’янізується”.

Поетичний зір Ігоря Павлюка сповідує свою особливу глобальність та глобалізацію — *панукраїнську*. І зосереджений він у площині між *українністю* (себто того, що стосується України) та *українськістю* (того, що належить до цінностей українського світу). Водночас поет долучає до національних художньотворчих величин клейноди, ознаки, орнаменталістику світових поетичних традицій.

Він увесь — у національному ментально-зоровому просторі, в якому бринять та бувають найрізноманітніші часові, символічні та мовностильові стихії. І тому такими близькими, зрозумілими, такими “своїми” постають у нього атрибути образно-асоціативного мислення, якими послуговувався та послуговується культурний, мислячий світ.

м. Херсон

Роман Ткаченко

ЛІРИЧНІ ДОМІНАНТИ ОЛЕКСІЯ ДОВГОГО

“Так склалось в нашій літературі, що є так званий “перший ряд поетів”, про яких написано тисячі рецензій, сотні статей, десятки монографій, наукових досліджень тощо. І є неофіційний, другий чи третій ряд, до якого фахова літературно-критична думка рідко доходить, можливо, махнула на нього рукою. Це антиприродно”¹ (В.Чуйко).

Якщо скористатись відомою формулою Ю.Шевельова, то лірику Олексія Довгого, вочевидь, можна назвати програмовою. Ця поезія майже не знає ціннісних двозначностей, недомовок, породжених сумнівами, тим більше самоіронії. Усе це лишається поза художнім текстом. Істина для такого типу ліричного героя не особиста проблема чи предмет поетичного розмислу (попри

¹ Див.: *Літературна Україна*. — 2004. — 5 серп.

очевидні її поетичні констатації). Він не прагне істини, бо вірить у неї й володіє нею. Він переймається правдою-справедливістю. В одному з віршів поета яскраво заявлена оця віра в єдину структуру світопорядку, “океану Мудрості”, в якому потопає “вутлий човен розуму”, сягаючи останнього невідомого острова, але з попередніх рядків зрозуміло, що йдеться не про знання, котре, як свідчить історія пізнання, само себе заперечує, а про мудрість-віру й подолання останніх крихт сумнів.

Ціннісний статус розуму у віршах О.Довгого надзвичайно високий. Проте розум бачиться не інтелектом, не розкутою грою ідей, творенням парадоксів чи дослідницьким пошуком без очікування на втішний результат, а радше селянським здоровим глуздом, чуттям міри, зіпертим на тисячолітній хліборобський досвід. На тлі біблійно-маєстатичної історії роду рефлексія постає тимчасовою перевтомою або ледачим самовиправданням. Звідси походить недовіра, навіть табу на рефлексію, що загрожує людині втратою безпосередності життя. Це варіюється в кількох віршах: “Під банею черепа сховано світ, / Який не збагнути й за тисячу літ / Якби ми збагнути той всесвіт могли, / Собою б ніколи уже не були”. Або: “Мудрець ніколи не знає, / у чому проявляється його розум. / Якщо знає, / то він уже не мудрець”. Філософування поета спиняються саме на тій межі, за якою розпочалась криза раціоналізму. Недаремно в одному з інтерв'ю він виводить свою прихильність до Просвітництва XVIII століття. Однак ще Тома Аквінський казав: “Те, що ми осмислюємо в собі, перестає бути фактом нашого внутрішнього життя”. А З.Фрейд лікував психічні розлади, нав'язливі думки, хворобливі ілюзії висвітленням підсвідомих імпульсів на поверхні свідомості. Отож розум почали розглядати як інструмент творення ілюзій, міфів, уважати дещо спотвореним голосом того, що залягає глибше за нього. Щоправда, той самий З.Фрейд відрізняв раціоналізацію потаємних бажань від логіки й досвіду.

Поезія, закорінена в родову свідомість, закономірно виштовхує гамлетівське “бути чи не бути?” як вороже антитіло: “Вже кажуть, нема донкіхотів тепер. / Антей, од землі одірвавшись, помер. / Лиш Гамлет ще й досі живе між людей / І плодить по світу дволикість ідей”. Чи не найбільший індивідуаліст усіх часів, Гамлет, персонаж пізнього середньовіччя, спізнав зраду матері, образ якої такий дорогий О.Довгому, і зневірився в життєдайності родових цінностей, що спонукають його до вбивства. Про загрозову втрату зв'язку часів мовиться й у вірші, присвяченому, треба думати, Гамлету та іншим парадоксалистам, — “Акробатам”.

Розуму поет навчається у природи, до того ж і перше, і друге — явища майже тотожні, бо в художньому світі О.Довгого окреслюються однаковими координатами — чистота, мораль, справедливість, рівновага, лад: “Стану на стежиночку гарячу, / Ляжу на незайману траву, / Та й побачу, що я в світі значу / І чи в ньому праведно живу”. Поезія Довгого репрезентує звичний для української літератури пантеїзм. Ідеалізована природа уособлюється в постатях матері, дружини, коханої, батька. Відчуття сакральної праоснови всього суцього ніби санкціонує родинні стосунки між людиною і природою, взаємоперехід усіх речей одна в одну як вияв найдовшої краси. Тут — найсокровенніша естетична ідея поета. Цей пантеїзм наскрізний у вірші “Червонота”, де “колір життя” знакує обриси величної істоти, що огорнула полум'ям вранішнього сонця “соломи сторчкуватий куль”, шибки, стріхи, сад, небо й селянина на підводі. У цьому ж контексті треба розуміти порівняння “А батько був такий увесь, / Як цей погожий тихий вечір”. Іноді персонафікований план реальності цілком зникає під казковими міфологічними нашаруваннями образів, нагадуючи тоді живопис Ганни Собачко, Марії Приймаченко чи Катерини Білокур (“Прилетіла біла птиця...”, “Квіти”, “Білий птах над білим полем...”). Поетична географія віршів О.Довгого охоплює десятки великих і малих українських міст, сіл, річок. Як правило, у цих текстах оспівуються працюючі руки, природність, чистота. Чим ближче до природи, тим ближче до витоків життя, подалі від людської метушні: “Йдемо у такому лісі, / Де йти вже нема куди, / Де лиш соловей солов'їсі / Із рос

набира води”. Першопочаток життя таїться у кришталеву чистій воді старих криниць (“Непочата вода ...”, “Найчистіші джерела ...”).

Традиційно в нашій культурі природа розглядається в сакральному позитивному аспекті. Не маючи власного змісту, вона легко надається до суперлятивних означень. Ми проектуємо на неї наші уявні чесноти, хоч насправді природа лагідна й жорстока, підступна й щира, потворна і прекрасна, брудна й чиста, проста і складна водночас. Заклик до життя в гармонії з природою має романтичний, а отже, вельми непевний зміст. Адже природа тотальної і тривалої гармонії не знає, якщо не називати такою жорстку доцільність і боротьбу за існування. Можливо, людині бракує не природи, а культури, тобто свободи. Очевидно, іманентними властивостями природи слід визнати продуктивність і волю до життя. А отже, імператив “живи у згоді з природою” буде означати: наслідуй природу працелюбністю й силою духу.

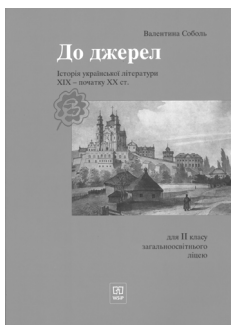
Упродовж століть рецепція природи у європейських літературах була вельми неоднозначною. Після Лісабонського землетрусу 1755 року, що забрав десятки тисяч життів і зумовив перегляд світоглядної основи епохи, оптиміст Вольтер написав поему “Про загибель Лісабона” з рядками: “Природа – царство зла, оселя руйнування”. Маркіз де Сад обґрунтував розбещеність своїх персонажів веліннями природи. У Й.-В.Гете образ природи – не так предмет наслідування, як взірці продуктивності й потенціал нерозвинених можливостей, які покликана піднести на рівень чину людина, що стала “першою бесідою Бога з природою”.

Своїм учителем О.Довгий називає автора “Сонячних кларнетів”, проте в молодого Тичини, як і, до слова, у Б.-І.Антонича, природа становить собою модерністський світлий хаос, діонісійську стихію. Натомість чистота роси, одвічне проростання стебел трави, життєдайність зерна – світ розважний, етизований, гармонійний. Природа в Довгого вже пережила свій Sturm und Drang. Утрачаючи на барвистості й динаміці, раціоналізована природа більшою мірою олюднюється. До об’єктива поета здебільшого потрапляє культивованій пейзаж: сад, поле, криниця. Уява автора йде далі, населяючи пейзаж органічними знаками сучасності, що було б неприйнятним, скажімо, для Я.Щоголіва: “Літак, як бусол, білі крила ніс”, “Радари верб вислухували поле, / В нічний політ збиралося село”.

Поетичний голос О.Довгого негучний, але виразний. Здається, сучасність саме й полягає в тому, щоб мати власне творче обличчя, адже епігонство, хоч би яким модерним воно було, завжди належить минулому.

Наші презентації

Валентина Соболев. До джерел. Історія української літератури XIX – початку XX століття: Підручник для II класу загальноосвітнього ліцею. – Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna, 2006. – 360 s.

Підручник Валентини Соболев “Історія української літератури XIX – початку XX століття” – це друга частина циклу підручників для українських ліцеїв у Польщі “До джерел”, яка є продовженням підручника “Історія давньої української літератури IX – XVIII ст.” (2005). У новому підручнику опрацьовано визначальні теми з українського класицизму, сентименталізму, реалізму та модернізму, завдання для ліцеїстів подано в оригінальній формі “Проблеми. Контексти. Питання” в десяти вікторинах і вправах, які вміщені в рубриках “Розширений рівень” і розраховані на заохочення й зацікавлення ліцеїстів вершинними досягненнями українського письменства та введення їх у міжнародний контекст.